

М. А. Ковалевський

здобувач

Науково-дослідного інститут публічного права

ORCID ID: 0009-0008-8629-4295

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Стаття присвячена з'ясуванню основних векторів діяльності органів прокуратури в умовах збройного конфлікту щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Встановлено, що запобіжна діяльність органів прокуратури відіграє вагомую роль в загальнодержавній превентивній системі. Умови збройного конфлікту, який виник в наслідок збройної агресії РФ сприятиме трансформації та зростанню запобіжного навантаження органів прокуратури. Спеціалізовані повноваження щодо запобігання кримінальним правопорушенням в умовах збройного конфлікту реалізують Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту та Спеціалізована екологічна прокуратура. Автор зазначає, що основними підрозділами Офісу Генерального прокурора, які здійснюють запобігання міжнародним злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту є: Департамент міжнародно-правового співробітництва; Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту; Координаційний центр підтримки потерпілих та свідків. Під час здійснення процесуального керівництва досудового розслідування воєнних злочинів виникають проблемні питання під час кримінально-правової кваліфікації артилерійських обстрілів, мінування, заподіяння смерті людині, інших діянь фізично затриманих представників держави-агресора. Мало дослідженими є та викликають труднощі кваліфікації, доказування, документування, запобігання різні форми ситуації згвалтувань і сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, постраждалими від яких є як цивільні особи, так і військовополонені. Поряд з цим, потребує підвищення ефективності запобіжна діяльність щодо воєнних злочинів проти докільця, а також депортацій, залучення до примусових робіт (зокрема осіб, які потрапили під окупацію, перебуваючи у виправних колоніях, відбуваючи покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі) тощо. Основним формами координаційної діяльності є координаційні та спільні наради; робочі зустрічі; спільні робочі групи; заслуховування стану запобігання злочинності; визначення основних напрямків діяльності правоохоронних органів; розробка пропозицій до вдосконалення запобіжної діяльності тощо.

Ключові слова: запобігання злочинності, кримінологічна діяльність, прокуратура, збройний конфлікт, збройна агресія, запобігання кримінальним правопорушенням, екоцид, геноцид, координація.

Актуальність теми. Серед таких тенденцій функціонування держави в умовах воєнного стану, особливу роль у впливі на злочинність відіграють органи прокуратури, які відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» основним своїм завданням мають захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, незалежно від мирних чи воєнних умов.

Повномасштабна агресивна війна РФ проти України спричинили ситуацію, за якої превентивна система держави почала функціонувати в абсолютно нових, непередбачуваних, стрімко

змінюваних умовах небезпечних умовах. Під загрозою опинилась не лише територіальна цілісність, незалежність та суверенітет України, але й уся концепція міжнародної безпеки. Значна кількість міжнародних угод та договорів не змогли забезпечити надійного захисту прав і свобод людей від агресії авторитарних режимів [1, с. 221]. Безпековий стан в країні на фоні масових вбивств, знущань та інших форм порушення основоположних прав людини, знижує ефективність протидії злочинності. Така ситуація призводить до поступового наростання криміногенного потенціалу, що може загрожувати

сплеском злочинності в середньостроковій перспективі.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Фундаментальним аспектам протидії злочинності присвячені раці О.М. Бандурки, В.В. Голіни, Л.М. Давиденка, М.І. Даньшина, О.М. Джужи, А.Е. Жалінського, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, В.М. Кудрявцева, В.М. Куца, О.М. Литвинова та інших дослідників. Поряд з цим, наукові роботи згаданих вчених присвячені функціонуванню системи протидії злочинності в мирних умовах. Однак, наявність збройного конфлікту змусила переглянути існуючі підходи до системи протидії злочинності з огляду на сучасні виклики та безпекові умови, з урахуванням існуючої нестабільності, дисфункції кримінально-превентивних інститутів, переважання репресивного підходу, а також недоліків кримінологічного прогнозування.

Метою статті є дослідження запобігання кримінальним правопорушенням органами прокуратури.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи зростаючі загрози світовій безпеці та розуміючи всі складнощі пов'язані з утриманням злочинності на соціально-допустимому рівні, на Чотирнадцятому Конгресі Організації Об'єднаних Націй щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя (Киото, Японія, 7–12 березня 2021 р.) було прийнято Кіотську декларацію «Активізація заходів попередження злочинності, кримінального правосуддя та забезпечення верховенства права: назустріч здійсненню Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року».

Під час Конгресу було прийнято рішення щодо активізації та узгодження глобальних зусиль з метою попередження злочинності та боротьби з нею, підтримуючи та розвиваючи міжнародне співробітництво у кримінально-правових питаннях. При цьому держави-учасники зобов'язалися зміцнювати потенціал правоохоронних та інших органів кримінального правосуддя як головних компонентів системи верховенства права та підвищувати кваліфікацію фахівців-практиків, щоб вони могли ефективно попереджати злочинність та протидіяти їй, та надавати технічну допомогу у вирішенні цього завдання [2].

Оскільки повноваження запобігання кримінальним правопорушенням прямо не передбачено законодавством про прокуратуру, відповідно органи прокуратури є неспеціальними

суб'єктами запобіжної діяльності. Відповідно головною функцією неспеціалізованих суб'єктів є здійснення загальносоціальної запобіжної діяльності в межах соціальної політики. Ця діяльність може поєднуватися з господарчою, організаційною, управлінською, культурно-виховною й іншими видами діяльності. Отже діяльність неспеціалізованих суб'єктів спрямована на розроблення та реалізацію заходів щодо випередження, обмеження й усунення причин та умов злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [3].

Діяльність прокуратури спрямована на забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини, координацію та формування кримінально-правової політики діяльності органів правопорядку з метою забезпечення громадської безпеки та законності. Прокурор представляє інтереси суспільства та держави у кримінальному процесі з метою забезпечення права на справедливий суд для потерпілого, обвинуваченого й інших учасників процесу [4].

Дослідження ролі прокуратури у запобіганні злочинам в умовах збройного конфлікту, яке здійснювалася нами на основі офіційних матеріалів Офісу Генерального прокурора, статистичних даних та публіцистичних матеріалів провідних медіа і правозахисних громадських інституцій, дозволяє зазначити, що органи прокуратури виступають основною інституцією, яка протидіє злочинності в умовах збройного конфлікту.

Органи прокуратури розслідують воєнні злочини, здійснюють процесуальне керівництво під час розслідування воєнних злочинів. Органи прокуратури забезпечують дотримання законодавства у процесі документування і розслідування воєнних злочинів відповідними правоохоронними органами та представляють обвинувачення у судовому процесі. Вони здійснюють збір доказів воєнних злочинів та їх фіксацію для представлення у судовому національному і міжнародному процесі [5]. Задля реалізації цих повноважень Офісі Генерального прокурора та в обласних прокуратурах створено спеціалізовані підрозділи, також запроваджено спеціалізацію прокурорів у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, в тому числі пов'язаних із сексуальним насильством, вчиненим в умовах збройного конфлікту.

Максимально чутливим напрямком діяльності органів прокуратури в умовах збройного конфлікту є питання забезпечення прав дітей

в умовах війни на основі принципу «найкращого інтересу дитини».

В умовах збройної агресії робота ювенальних прокурорів спрямована на запобігання таких воєнних злочинів стосовно дітей: втягнення та використання дітей в збройному конфлікті; незаконне переміщення і депортація дітей; викрадення, вбивства, каліцтва, сексуальне насильство; мілітаризація дітей на окупованих територіях. Стан «дитячої» злочинності під час війни обумовив наступні пріоритети в роботі прокурорів: необхідність затвердження єдиного стандарту документування виявлених воєнних злочинів; створення місць безпеки для дітей, постраждалих від війни та їх сімей; створення дієвого механізму компенсацій та виплати репарацій постраждалим від воєнних злочинів; відкриття Центрів допомоги для дітей, які стали свідками або потерпілими від злочинів, в тому числі під час війни; реалізація проекту відновного правосуддя для неповнолітніх тощо [6].

Виходячи зі статистичних даних та звітних матеріалів органів прокуратури можемо виокремити наступні вектори діяльності органів прокуратури щодо запобігання кримінальним правопорушенням в умовах збройного конфлікту:

1. Створення та функціонування структури підрозділів органів прокуратур, діяльність яких пов'язана з протидією злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту. Зокрема, Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, в складі якого функціонують управління процесуального керівництва, управління процесуального керівництва снпк, управління організації процесуального керівництва в обласних прокуратурах та управління організаційно-методичного та аналітичного забезпечення, відділ взаємодії з міжурядовим, державними та неурядовими організаціями та відділ документального забезпечення та ін..

2. Процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. Воєнні кримінальні правопорушення рф проти України розслідує Національна поліція, СБУ, ДБР та Національне антикорупційне бюро. Офіс Генерального прокурора здійснює процесуальне керівництво розслідувань воєнних злочинів. Територіальні органи прокуратури забезпечують дотримання законів та норм під час документування та розслідування воєнних злочинів іншими правоохоронними органами, а також представляють сторону обвинувачення у судах. Прокурори уповноважені збирати докази воєнних злочинів рф, фіксувати

їх відповідно до міжнародних норм та практик. До прикладу прокурорами здійснюється процесуальне керівництво по 92 кримінальним провадженням проти журналістів.

3. Накопичення, аналіз та моніторинг статистичної інформації про зареєстровані злочини, вчинені в умовах збройного конфлікту. Саме Офіс Генерального прокурата є основним суб'єктом ведення статистики зареєстрованих воєнних злочинів та результатів їх досудового розслідування, яка є підґрунтям для підготовки аналітичних звітів та обґрунтованого проведення досудового розслідування даної категорії кримінальних правопорушень [7].

4. Забезпечення єдиних підходів до розслідування воєнних злочинів шляхом розробки відповідних стандартів. В Офісі Генерального прокурора функціонує міжвідомча робоча група з висококваліфікованих військових експертів та прокурорів для сприяння розслідуванню та кримінальному переслідуванню за міжнародні злочини, які рф вчиняє проти України. Фахівці надають допомогу в розслідуванні найбільш резонансних воєнних злочинів, ідентифікації типів застосованої зброї, встановлення командних зв'язків тощо. Експерти проводять тренінги для прокурорів і слідчих, готують методичні матеріали щодо стандартів та алгоритмів розслідування воєнних та міжнародних злочинів.

5. Представлення сторони обвинувачення у судовому процесі щодо воєнних злочинів.

6. Співпраця із міжнародними правоохоронними органами та органами міжнародного правосуддя, іноземними державами в сфері документування та розслідування воєнних злочинів. Зокрема, Офіс Генерального прокурора співпрацює із Міжнародними кримінальними судом, зокрема надаючи відповідну доказову базу по воєнним злочинам [8].

7. Впровадження інноваційних інформаційних рішень, що забезпечує інформаційно-аналітичну обробку інформації для накопичення доказової бази та підвищення ефективності досудового розслідування

8. Розслідування окремих категорій воєнних злочинів. Зокрема таких воєнних злочинів як екоцид у формі загроз об'єктам атомної енергії, підриву Каховської ГЕС, знищення фондів Асканія-Нова та інші кримінальні правопорушення, які завдають шкоди довкіллю. Для врегулювання процесів у цій сфері, накопичення доказової бази та якісного здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а також чіткого визначення компетенції органів

прокуратури, наказом Генерального прокурора від 23.04.2021 № 25щц у структурі Офісу Генерального прокурора утворено Спеціалізовану екологічну прокуратуру

9. Координація діяльності правоохоронних органів. Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що запобіжна діяльність органів прокуратури відіграє вагомую роль в загальнодержавній превентивній системі. Умови збройного конфлікту, який виник в наслідок збройної агресії РФ сприяло суттєвій трансформації та зростанню запобіжного навантаження органів прокуратури. Спеціалізовані повноваження щодо запобігання кримінальним правопорушенням в умовах збройного конфлікту реалізують Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту та Спеціалізована екологічна прокуратура.

Основними підрозділами Офісу Генерального прокурора, які здійснюють запобігання міжнародним злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту є: Департамент міжнародно-правового співробітництва; Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту; Координаційний центр підтримки потерпілих та свідків.

Найбільш поширені форми запобігання кримінальним правопорушенням реалізуються в процесі координаційної діяльності у виді: координаційних та спільних нарад; робочих зустрічей; спільних робочих груп; заслухову-

вань стану запобігання злочинності; визначення основних напрямків діяльності правоохоронних органів; розробка пропозицій до вдосконалення запобіжної діяльності тощо.

Список використаної літератури:

1. Rufanova Viktoriia, Shablysty Volodymyr, Spilnyk Serhiy, Sydorenko Nataliia, Mozol Stanislav. Conflict-related sexual violence as a threat to peace and security of the world. *Amazonia Investiga*. Volume 11. Issue 53: May, 2022. Page 220-226. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2021/>
2. Кіотська декларація «Активізація заходів попередження злочинності, кримінального правосуддя та забезпечення верховенства права: назустріч здійсненню Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». 7-12 березня 2021. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/17_Kyoto_Declaration_V2102815-Ukr-PravoJustice.pdf
3. Лукашевич С. Ю. Об'єкти та суб'єкти запобігання в кримінології та правоохоронній діяльності. 2022. URL: <chrome-extension://efaidnbmnfninbcajpcgiclfjndmkaj/http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/190/5217/10978-1?inline=1>.
4. Кримінологія: підручник / за ред. Б.М. Головіна. Харків: Право. 2020. 384 с. С. 161.
5. Головне про воєнні злочини. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://war.gp.gov.ua/crimes.html/>
6. В Офісі Генерального прокурора обговорили питання захисту прав дітей в умовах війни. 25.11.2022. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/v-ofisi-generalnogo-prokurora-obgovorili-pitannya-zaxistu-prav-ditei-v-umovax-viini>
7. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2/>
8. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions. *European Reforms Bulletin*. 2020. №2. С. 74-77. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>.

Kovalevskiy M. A. Prevention of criminal offenses by the prosecutor's office in conditions of armed conflict

The article is devoted to the clarification of the main vectors of the activities of the prosecutor's office in the conditions of an armed conflict with regard to the prevention of criminal offenses. It was established that the preventive activity of the prosecutor's office plays an important role in the national preventive system. The conditions of the armed conflict, which arose as a result of the armed aggression of the Russian Federation, contributed to a significant transformation and increase in the preventive burden of the prosecutor's office. The Department of Combating Crimes Committed in the Armed Conflict and the Specialized Environmental Prosecutor's Office exercise specialized

authority to prevent criminal offenses in the context of armed conflict. The author notes that the main divisions of the Office of the Prosecutor General, which prevent international crimes committed in the context of armed conflict, are: Department of International Legal Cooperation; the Department of Combating Crimes Committed in Conditions of Armed Conflict; Coordination center for support of victims and witnesses. During the implementation of the procedural guidance of the pre-trial investigation of war crimes, problematic issues arise during the criminal-legal qualification of artillery shelling, mining, causing death to a person, and other acts of physically detained representatives of the aggressor state. Difficulties in qualifying, proving, documenting, and preventing various forms of rape and sexual violence related to armed conflict, which are victims of both civilians and prisoners of war, are poorly researched and cause difficulties. Along with this, there is a need to increase the effectiveness of preventive activities regarding war crimes against the environment, as well as deportations, involvement in forced labor (in particular, persons who fell under the occupation, being in correctional colonies, serving sentences in the form of imprisonment for a certain period, life imprisonment) etc. The main forms of coordination activities are coordination and joint meetings; working meetings; joint working groups; listening to the state of crime prevention; determination of the main areas of activity of law enforcement bodies; development of proposals for improvement of preventive activities, etc.

Key words: *crime prevention, criminological activity, prosecutor's office, armed conflict, armed aggression, prevention of criminal offenses, ecocide, genocide, coordination.*